

KARIJERNO VOĐENJE
I SAVETOVANJE U SREDNJIM
ŠKOLAMA U SRBIJI

SNIMAK STANJA I NAREĐNI KORACI

B()Š

Beogradska
otvorena
škola

Beogradska otvorena škola
Masarikova 5/16, 11 000
Beograd
Telefon: +381 11 3061 372
Faks: +381 11 36 13 112
Web: www.bos.rs

Sažeti predlog praktične politike

KARIJERNO VOĐENJE I SAVETOVANJE U SREDNJIM ŠKOLAMA U SRBIJI – PROCENA STANJA I NAREĐNI KORACI

Problem kojim će se baviti ovaj sažeti predlog praktične politike (eng. *policy brief*) jeste nedovoljno razvijen sistem karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji, uprkos velikom potencijalu koji bi ovakav sistem mogao da ima za rešavanje aktuelnih društvenih problema poput velike nezaposlenosti i neaktivnosti mladih.

U Srbiji se više od decenije radi na razvoju karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama kroz projektne, strateške i zakonske mere. Efekat ovih mera je delimična zastupljenost aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama, **čime je ograničena dostupnost ove stručne aktivnosti i učenici stavljeni u nejednak položaj**. Iako Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju iz 2013. godine to predviđa, još uvek ne postoje timovi i programi karijernog vođenja i savetovanja u svim srednjim školama. Škole su suočene sa izazovima u vidu nedostajućih znanja i veština, resursa, jasnih okvira za sprovođenje karijernog vođenja i savetovanja i drugih sistema podrške. S druge strane prepoznat je značaj ove mere po lični razvoj i zapošljivost učenika, uspešnu tranziciju sa nižih na više nivoe obrazovanja, kao i iz obrazovanja na tržište rada;

smanjenje napuštanja školovanja i povećanje zainteresovanosti za školu. U svetlu visoke nezaposlenosti mladih, naročito onih koji imaju samo srednje obrazovanje, kao i potvrđenih pozitivnih efekata koje karijerno vođenje i savetovanje ima, neophodno je raditi na:

- identifikaciji pravaca za dalji razvoj sistema karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju u Srbiji na osnovu podataka
- izradi i sprovođenju standarda, programa i metodologije karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju
- obezbeđivanju kontinuiteta u donošenju strateških i međusektorski koordinisanih politika.

RAZVOJ SISTEMA KARIJERNOG VOĐENJA I SAVETOVANJA U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Srbiji postoji duga tradicija pružanja usluga profesionalne orijentacije u okviru školskih psihološko-pedagoških službi, kao i u okviru Nacionalne službe za zapošljavanje. Proces modernizacije i usavršavanja stručnog obrazovanja i obuke i obrazovanja odraslih započeo 2002. godine, inicijativom Ministarstva prosvete da se započne reformski proces, otvorio je mogućnost za **uvođenje savremenog koncepta karijernog vođenja i savetovanja**. Po ovom konceptu karijerno vođenje i savetovanje predstavlja „niz aktivnosti

koje osposobljavaju pojedince bilo kog uzrasta, u bilo kom trenutku njihovih života, da identifikuju sopstvene sposobnosti, kompetencije i interese, da donesu odluke koje se tiču njihovog obrazovanja, osposobljavanja i profesije i da upravljaju tokovima svojih života u oblasti učenja, rada i drugih oblasti u kojima mogu da steknu i primene sposobnosti i kompetencije“ (Rezolucija Saveta ministara EU, 2004). Karijera je shvaćena kao životni put, dakle široka kategorija koja uključuje celoživotno učenje i usavršavanje, posao i zapošljavanje, slobodno vreme i uklapanje privatnih i profesionalnih uloga.

Beogradska otvorena škola je počev od 2004. godine bila među prvim organizacijama koje su otpočele realizaciju niza projekata usmerenih na razvoj karijernog vođenja i savetovanja u srednjim stručnim školama. Rezultat tih aktivnosti bio je i „Model karijernog vođenja i savetovanja u srednjim stručnim školama“, kao i otvaranje karijernih centara u srednjim stručnim školama. Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji usvojena 2006. godine¹ predviđela je postepeno uvođenje i razvoj karijernog vođenja i savetovanja u srednjim stručnim školama, što je dodatno podstaklo razvoj projekata u ovoj oblasti. Zahvaljujući ovim inicijativama polako je počeo je da raste **broj stručnih**

¹ Službeni glasnik Republike Srbije, br. 55/05 i 71/05 - ispravka

saradnika iz srednjih stručnih škola koji se organizovano bave karijernim vođenjem i savetovanjem. Međutim, nedostajao je strateški dokument čijom primenom bi se unapredilo uvođenje karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju u Srbiji. Poseban strateški dokument je bio neophodan kako bi se omogućilo dodatno povećanje kapaciteta srednjih škola za izgradnju partnerstava i dalje uvođenje usluge karijernog vođenja i savetovanja (KViS) za učenike ovih škola. Stoga je BOŠ preduzeo inicijativu kako bi, u saradnji sa predstavnicima ministarstava i institucija, 2008. bio izrađen Inicijalni tekst koji je kasnije poslužio kao osnov za izradu teksta **Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji.**² Ova Strategija je, na predlog Ministarstva omladine i sporta, usvojena 2010. godine od strane Vlade Republike Srbije, zajedno sa Akcionim planom za sprovođenje za period 2010-2014. Njom se uspostavlja okvir za nacionalni sistem KViS koji uključuje i sektore zapošljavanja i obrazovanja i omladine.

Strategija karijernog vođenja i savetovanja je takođe ugrubo postavila okvire **standarda programa karijernog vođenja i savetovanja za učenike uzrasta od 15 do 18 godina**, tako da se oni odnose na: 1) Lični razvoj pojedinca, 2) Istraživanja mogućnosti za učenje i zapošljavanje, 3) Planiranje

2 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 16/10

i upravljanje vlastitom karijerom. Primena Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji osigurana je uspostavljanjem Radne grupe za sprovođenje Strategije karijernog vođenja i savetovanja Republike Srbije. Radnu grupu čine predstavnici ključnih Ministarstava: omladine i sporta; prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja; finansija i privrede; Nacionalne službe za zapošljavanje; Privredne komore; Konferencije univerziteta Srbije; Stalne konferencije gradova i opština i Beogradske otvorene škole – udruženja.

Saradnja predstavnika različitih ministarstava, institucija i organizacija civilnog društva dovela je do niza novih mera i projekata koje su podržavale dalji razvoj sistema karijernog vođenja i savetovanja u obrazovanju. Prema izveštajima o sprovođenju Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji sa Akcionim planom za period 2010-13 i 2012-13³, **najznačajniji rezultati koji se odnose na srednje obrazovanje** su prepoznavanje karijernog vođenja i savetovanja u strateškim i zakonskim rešenjima, kao i povećan broj obuka nastavnika i stručnih saradnika u oblasti karijernog vođenja i savetovanja. Međutim, u pomenutim izveštajima nema podataka o tome koliko škola u Srbiji organizuje KviS, na koji način i u kom obimu, koliko učenika ima pristup karijernom

3 <http://www.mos.gov.rs/dokumenta/omladina/strategije/?lang=lat>

vođenju i savetovanju, kao ni to koji su efekti karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama, niti efekti po zapošljivost učenika. Iako je Akcioni plan za sprovođenje Strategije KviS predviđao i tako važne aktivnosti kao što su donošenje nacionalnog programa karijernog vođenja i savetovanja i osnivanje Nacionalnog resursnog centra za KviS, što bi znatno olakšalo razvoj sistema KviS u srednjem obrazovanju, ove mere nisu ostvarene u predviđenom periodu.

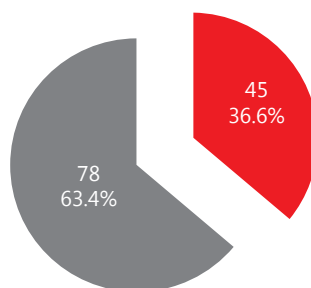
Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju iz 2013. godine⁴, član 15, obavezuje škole da razvijaju **Programe karijernog vođenja i savetovanja učenika**. Škole su takođe ovim Zakonom postale obavezne da formiraju **stručni tim za karijerno vođenje**, prate razvoj učenika i informišu se o zanimanjima, obrazovnim profilima, uslovima studiranja i potrebama tržišta rada. Uprkos postojanju zakonske odredbe koja školama nalaže da oforme stručni tim za karijerno vođenje i savetovanje, istraživanje⁵ je pokazalo da **nešto više od trećine ispitanih srednjih škola nema timove za karijerno vođenje i savetovanje**. One škole koje ih nemaju navode različite prepreke (poređane prema stepenu zastupljenosti): nedostatak znanja i veština zaposlenih

⁴ Službeni Glasnik⁶, br. 55/2013

⁵ Više o ispitivanju stanja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji koje je sprovedla Beogradska otvorena škola na uzorku od 134 škola (1/4 ukupnog broja) videti u Dodatku u nastavku ovog dokumenta.

u školi, nedostatak vremena zaposlenih u školi, otežana saradnja sa relevantnim institucijama i organizacijama, nezainteresovanost zaposlenih u školi, itd.

Tim za karijerno vođenje i savetovanje

- Broj škola koje nemaju Tim za karijerno vođenje i savetovanje
- Broj škola koje imaju Tim za karijerno vođenje i savetovanje

Školama, kako ističu njihovi predstavnici⁶, nedostaju instrukcije u vezi sa ingerencijama tima, artikulisanjem njihovih aktivnosti ili podrškom u načinima sprovođenja. Dosadašnja praksa je često predstavljala dovijanje i snalaženje nastavnika/stručnih saradnika entuzijasta, koji su pokušavali da odgovore na potrebe učenika (ili njihovih zabrinutih roditelja) po pitanju daljeg planiranja školovanja/zapošljavanja. Dakle, odgovaralo se na izazove u trenutku dešavanja, bez dovoljno planiranja sadržaja i analize

⁶ Podaci sa fokus grupe o karijernom vođenju i savetovanju u srednjim školama. Takođe videti Dodatak – Izveštaj o ispitivanju stanja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji.

uvremenjenosti za sprovođenje aktivnosti.

Zakonski i strateški okvir koji reguliše uvođenje karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama još uvek nije ispraćen potpunom primenom u praksi. **Uvođenje i razvoj sistema karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji, uprkos velikom potencijalu koji bi ovaj sistem mogao da ima na prevenciju osipanja i prevenciju nezaposlenosti – unapređenje zapošljivosti mladih, nije u potpunosti dovršen.** Postoji povoljan strateški okvir za sprovođenje karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju, ali nisu sve škole u potpunosti spremne da ga primene. Nedostaju im sistemi podrške, konkretna znanja, veštine i resursi.

ZAŠTO JE VAŽNO UNAPREĐIVATI SISTEM KARIJERNOG VOĐENJA I SAVETOVANJA U SREDNJEM OBRAZOVANJU?

Na aktuelnost, značaj i relevantnost, pa i hitnost, rešavanja problema nedovoljne razvijenosti karijernog vođenja i savetovanja u sistemu srednjeg obrazovanja ukazuju sledeće činjenice:

- *Dramatična stopa nezaposlenosti mladih u Srbiji.* Prema Anketi o radnoj snazi za III kvartal 2014. godine stopa nezaposlenosti mladih uzrasta 15-24 iznosi 41.7%.

- *Najveći procenat nezaposlenih čine lica sa srednjim nivoom obrazovanja.* Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje (Bilten NSZ 2014.) vidi se da blizu 85% nezaposlenih ima obrazovanje IV ili nižeg nivoa.
- *Visoka stopa mladih koji nisu ni u sistemu obrazovanja ni zapošljavanja.* Broj mladih koji su u ovoj kategoriji, prema podacima Ankete o radnih snazi RSZ-a iz 2013., u Srbiji iznosi oko 140 hiljada, ili 25,3% od ukupnog broja mladih starosti od 18-24 u 2013. godini.
- *Postoje efekti karijernog vođenja i savetovanja na unapređenje zapošljivosti mladih.* Istraživanje sprovedeno u našoj zemlji pokazalo je pozitivnu korelaciju između dobijanja usluga karijernog vođenja i savetovanja i povećanja zapošljivosti mladih. Mladi koji su dobijali usluge KViS (karijerno informisanje, usvajanje veština za upravljanje karijerom, karijerno savetovanje) su u većoj meri zapošljivi od mladih koji nisu primali te usluge.⁷
- *Nastavnici srednjih škola u Srbiji, koji su organizovali aktivnosti karijernog*

⁷ Pod zapošljivošću se misli na aktivitet prilikom traženja posla i usavršavanja, spremnost na profesionalnu i teritorijalnu mobilnost kao i posedovanje znanja i veština od značaja za upravljanje karijerom. Za detaljnije podatke istraživanja videti: Beogradska otvorena škola i Ministarstvo omladine i sporta, 2013. [http://www.bos.rs/cgcc/uploaded/Karijera%20po%20meri%20mladih%20\(3\)_1.pdf](http://www.bos.rs/cgcc/uploaded/Karijera%20po%20meri%20mladih%20(3)_1.pdf)

vođenja i savetovanja učenika, prepoznaju da je velika vrednost karijernog vođenja i savetovanja u podsticanju mlade osobe da preuzme odgovornost za upravljanje svojom karijerom i prihvati da je tvorac svoje profesionalne budućnosti. Programom KViS se osvešćuje, osnažuje i osposobljava mlada osoba da se bavi planiranjem svog karijernog razvoja i ističe veza sa realnim životom. Škole ne treba da budu samo mesto za sticanje znanja, već i priprema za ono što sledi nakon izlaska iz škole – kako u slučaju nastavka školovanja, tako i uključivanja u svet rada.

Namena ovog dokumenta jeste da, na osnovu dugogodišnjeg praćenja ove oblasti kao i sprovedenog ispitivanja, pokuša da odredi pravce daljeg razvoja sistema karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju u Srbiji. Zalažemo se za povećanje broja škola koje imaju programe i stručne i obučene timove za karijerno vođenje i savetovanje, podrškom školama kroz izradu standarda, programa i metodologije. Kako bi se nastavio razvoj i osigurala održivost sistema celoživotnog karijernog vođenja i savetovanja, neophodno je obezbediti kontinuitet u sprovođenju strateških i međusektorski koordinisanih politika, kao i unaprediti zasnivanje ovih politika na podacima.

Verujemo da je svim mladima u sistemu srednjeg obrazovanja neophodan

dostupan, kvalitetan, funkcionalan i održiv servis karijernog vođenja i savetovanja. U skladu sa konceptom celoživotnog vođenja i celoživotnog učenja zalažemo se sistem karijernog vođenja i savetovanja u srednjem obrazovanju koji je usklađen sa KViS u osnovnom i visokom obrazovanju, kao i KViS koji se organizuje u drugim sektorima. Prepoznamo značaj dostupnosti usluga karijernog vođenja i savetovanja pojedincima u obrazovnom sistemu srednjeg nivoa i njihovim roditeljima.

Nedavno istraživanje **Evropske mreže za politike celoživotnog karijernog vođenja** pokazalo je da usvajanje i sprovođenje ovih politika u državama članicama EU utiče na: **prevenciju nezaposlenosti; uspešnu tranziciju** sa nižih na više nivoe obrazovanja, kao i iz obrazovanja na tržište rada; socijalnu i obrazovnu **inkluziju; smanjenje napuštanja školovanja**; razvoj i korišćenje veština; celoživotno učenje, kao i na **povećanje zainteresovanosti za školu** i uspeha u školi (između ostalog i kroz dovođenje predmeta u vezu sa potencijalnim zanimanjima)⁸. Inicijative koje prate Evropa 2020 Strategiju za pametan, održiv i inkluzivni razvoj (Mladi u pokretu, Agenda za nove veštine i nove poslove, Evropska platforma protiv

⁸ ELGPN, <http://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/english/elgpn-tools-no-3.-the-evidence-base-on-lifelong-guidance-extended-summary/>

siromaštva i društvenog isključivanja) naglašavaju važnu ulogu sticanja veština celoživotnog upravljanja karijerom.

IZAZOVI U RAZVOJU SISTEMA KARIJERNOG VOĐENJA I SAVETOVANJA U SREDNJIM ŠKOLAMA

Diskontinuitet strateške i međusektorski koordinisane podrške razvoju sistema celoživotnog karijernog vođenja i savetovanja u Srbiji preti da ugrozi unapređenje održivog, dostupnog i kvalitetnog sistema KViS u srednjem obrazovanju.

Iako je postojanje Strategije karijernog vođenja i savetovanja i Vladine Radne grupe zadužene za sprovođenje ove Strategije, olakšavalo međuresornu koordinaciju razvoja sistema KViS, postoje opravdane sumnje da će doći do diskontinuiteta sa ovakvim načinom delovanja. Od 1. januara 2015. godine prestaje da važi Akcioni plan Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji, a nema zvaničnih informacija o tome koje će ministarstvo preuzeti izradu novog Akcionog plana i koordinaciju rada Radne grupe. Ministarstvo omladine i sporta koje je do sada bilo nadležno se u više navrata izjasnilo da nema kapaciteta da u narednom periodu koordinira izradu strateških dokumenata u vezi sa karijernim vođenjem i savetovanjem koji bi se odnosili na sve uzrasne grupe, već samo one koje se odnose na mlade.

Postoji bojazan da će Srbija ući u period u kome neće imati dokument najvišeg nivoa koji utvrđuje nastavak politike u ovoj oblasti, prioritete i nosioce aktivnosti za naredni period. Ovakvo stanje može značajno da ugrozi razvoj KViS u srednjem obrazovanju. Postojanje nacionalne Strategije za KViS je u prethodne četiri godine podstaklo čitav niz projekata sprovedenih u saradnji sa međunarodnim donatorima. Izostankom kontinuiteta u kreiranju i sprovođenju politika celoživotnog karijernog vođenja državna uprava daje signal donatorskoj zajednici na čiju podršku računa, da nije zainteresovana za dalji razvoj ove oblasti, pa ni u domenu srednjeg obrazovanja.

Ne postoji adekvatna podzakonska regulativa koja uređuje oblast celoživotnog karijernog vođenja i savetovanja. Donošenje Zakona bez odgovarajućih podzakonskih akata i sistema podrške primeni se još jednom pokazalo podsticajnom, ali ne i dovoljnom merom. Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. u verziji objavljenoj 13. novembra 2014. godine⁹, u delu koji se odnosi na srednje obrazovanje, predviđa između ostalog i donošenje podzakonskog akta o karijernom vođenju i savetovanju, kao instrument za smanjenje stope ranog napuštanja obrazovanja. Iako je ovo vrlo dobra akcija, predloženi rok za

⁹ http://www.mpn.gov.rs/images/content/dokumenta/dokumenta/akcioni_planovi13nov.pdf

izradu ovog akta je **tek decembar 2020. godine.**

Nedostaje sistem kreiranje politika na osnovu podataka.

U ekspertskim analizama koje su se bavil proučavanjem sistema karijernog vođenja i savetovanja u Srbiji srednje obrazovanje je okarakterisano kao „raskorak“ u celokupnom sistemu¹⁰. Više analiza i izveštaja je iznelo zaključak da je karijerno vođenje i savetovanje u srednjim školama nedovoljno razvijeno, ali je **izostajala slika aktuelnog stanja** koja bi omogućila **razvoj praktičnih politika celoživotnog karijernog vođenja i savetovanja zasnovanih na podacima.**

KARIJERNO VOĐENJE I SAVETOVANJE U SREDNJIM ŠKOLAMA – PREPREKE U PRAKSI

Srednje škole ne primenjuju u potpunosti odredbe Zakona o srednjem obrazovanju koje se odnose na karijerno vođenje i savetovanje.

U srednjim školama u kojima se pružaju usluge ili organizuju aktivnosti karijernog vođenja, a koje su bile obuhvaćene ispitivanjem koje je sproveo BOŠ 2014., deo škola nema

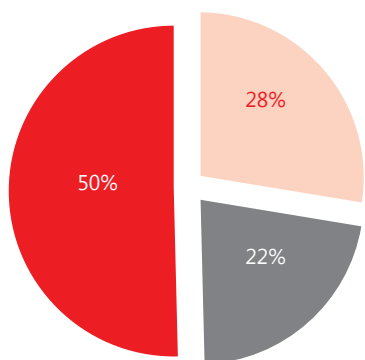
10 Konačni nacrt Studije izvodljivosti u vezi sa osnivanjem nacionalnog resursnog centra za karijerno vođenje i savetovanje i daljim razvojem sistema karijernog vođenja i savetovanja u Srbiji, Delegacija EU u Srbiji, 2014.

formirane timove za karijerno vođenje i savetovanje, niti donete programe karijernog vođenja i savetovanja u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju.

Obuke nastavnika za karijerno vođenje i savetovanje nisu zastupljene u dovoljnoj meri.

Ne postoji kontinuiran sistem obuke nastavnika za karijerno vođenje i savetovanje, te se može **postaviti pitanje kvaliteta usluga i aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja koje se organizuju za učenike srednjih škola u Srbiji.** Srednje škole organizuju aktivnosti i pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja (94% ispitanih škola se izjašnjava da to čini). Međutim, njihovi predstavnici nisu podjednako, niti u dovoljnoj meri, pohađali obuke iz ove oblasti. Polovina ispitanih srednjih škola navodi da pružaoci usluga ili realizatori aktivnosti KVIS u školi nisu pohađali obuke o karijernom vođenju i savetovanju. Nešto manje od trećine onih koji jesu, su prošli samo kroz obuke koje nisu akreditovane od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Zadovoljstvo pohađanim obukama je umereno visoko, sa gotovo podjednakim brojem škola koje su veoma zadovoljne i škole koje su osrednje ili delimično zadovoljne.¹¹

11 Za preciznije informacije u nastavku teksta videti Dodatak - Izveštaj o ispitivanju stanja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji.

- Nisu prošli kroz obuku
- Prošli kroz jednu obuku
- Prošli kroz više od jedne obuke

Da bi usluge i aktivnosti KViS-a bile dovoljno kvalitetne nužno je da realizatori, nastavnici i stručni saradnici, budu adekvatno obučeni. Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine koja je izrađena i usvojena 2012. na predlog Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u delu koji se odnosi na srednje obrazovanje ističe da bi nastavnici i psiholozi/ pedagozi trebalo da budu obučeni za karijerno vođenje i savetovanje u svakoj od srednjih škola, kao i u kontekstu obrazovanja odraslih, sa prvenstvenim ciljem olakšavanja prelaza između različitih nivoa obrazovanja i uključivanje na tržište rada. U Akcionom planu Strategije za razvoj obrazovanja do 2020. godine, predviđeno je *uvođenje obuka nastavnika za karijerno vođenje i savetovanje učenika i polaznika*, kao jedan od instrumenata za *Uspostavljanje sistema usavršavanja i napredovanja*

nastavnika stručnih predmeta. Rok određen za ovaj zadatak je maj 2016. godine. Međutim, ove obuke su predviđene **samo za nastavnike stručnih škola. Nisu predviđene akcije koje se odnose na unapređenje karijernog vođenja i savetovanja u srednjem opštem i umetničkom obrazovanju.**

Takođe, Akcioni plan za primenu ove Strategije ni dve godine po njenom donošenju još uvek nije usvojen. Postoji realna opasnost da se Strategija razvoja obrazovanja i njen Akcioni plan (u trenutku izrade ovog dokumenta još uvek predlog), pridruže nizu strategija u Srbiji koje se ne primenjuju ili zakasnelo primenjuju.

Ne postoje utvrđeni standardi za kreiranje dostupne i kvalitetne usluge KViS u srednjim školama.

Karijerno vođenje i savetovanje se u ispitanim srednjim školama, kao i u školama u kojima je BOŠ realizovao obuke za KViS u periodu 2004-2014. godine, sprovodi se na različite, uglavnom tradicionalne načine, u skladu sa odlukom direktora ili kolektiva. Osim časova građanskog vaspitanja i razredne nastave, kao i delatnosti stručnih pedagoško-psiholoških službi, u regulativama nisu predviđeni drugi načini sprovođenja aktivnosti i usluga karijernog vođenja i savetovanja. U školama se najmanje organizuju radionice za planiranje i upravljanje

karijerom i programi praćenja predstavnika zanimanja. Neki nastavnici koji su sprovodili ove programe primetili su da **raznovrsne, nove i interaktivne forme rada sa učenicima, koje pritom** obuhvataju i **izlazak iz škole**, vrlo povoljno deluju na motivisanje učenika. S druge strane, iako najzastupljenije, aktivnosti predstavljanja fakulteta nisu uvek najdelotvornije, budući da je iskustvo pokazalo da su za predstavljanje svojih studijskih grupa budućim studentima zainteresovani uglavnom oni fakulteti i visoke škole koji imaju problema sa upisom dovoljnog broja bruća.

Programi za sticanje veština upravljanja karijerom nisu zastupljeni u dovoljnoj meri.

Svega 15% ispitanih škola navelo je da organizuje radionice za planiranje i upravljanje karijerom te se može zaključiti da u školama nema dovoljno programa koji omogućavaju učenicima sticanje veština celoživotnog upravljanja karijerom. U ovoj domenu srednje škole u Srbiji zaostaju za evropskom praksom.

Roditelji nisu dovoljno uključeni u aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja.

U Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju član 20. govori o Programu saradnje sa porodicom kojim se definišu oblasti i sadržaji saradnje roditelja i škole, što omogućava da jedna od

oblasti te saradnje može da bude i aktivnost KViS. Međutim, rezultati ispitivanja koje je BOŠ sproveo 2014. ukazuju da su tek u nešto manje od trećine ispitanih škola korisnici usluga KViS-a roditelji, dok su nastavnici u fokus grupi istakli značaj njihovog učestvovanja.

Sistem karijernog vođenja i savetovanja za učenike iz osetljivih grupa nije dovoljno razvijen.

Važnost pružanja usluga karijernog vođenja i savetovanja za mlade koji pripadaju osetljivim društvenim grupama prepoznata je u Strategiji razvoja obrazovanja do 2020. godine i Strategiji karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji. Međutim, u predlogu Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja izostaju konkretne mere za razvijanje usluga karijernog vođenja i savetovanja koje odgovaraju specifičnostima ove grupe mladih. Takođe, iako se u nekim srednjim školama za učenike sa smetnjama u razvoju uglavnom realizuju aktivnosti i pružaju usluge KViS, zaposleni u tim školama nisu prošli kroz obuke za karijerno vođenje i savetovanje.¹² Pošto prilagođavanje aktivnosti i usluga KViS potrebama učenika iz osetljivih grupa zahteva određena znanja i veštine, uključivanje zaposlenih u ove obuke je od izuzetnog značaja.

12 U uzorku istraživanja koje je BOŠ sproveo našle su se 4 škole za učenike sa smetnjama u razvoju.

Mehanizmi za obezbeđivanje motivisanosti nastavnika za realizovanje aktivnosti KViS nisu dovoljno razrađeni.

Pravilnik o stručnom usavršavanju i sticanju zvanja nastavnika ističe da nastavnici treba da „iniciraju i učestvuju u podizanju kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada“ dok je profesionalna orijentacija eksplicitno uključena u pokazateljima ostvarenosti obrazovno-vaspitnih ciljeva u oblastima rada stručnog saradnika u istom Pravilniku. Međutim, nastavnici koji su učestvovali u fokus grupi ističu da je za uspešno realizovanje aktivnosti KViS ključno uključivanje nastavnika koji su motivisani za bavljenje karijernim vođenjem i savetovanjem. U isto vreme nastavnici naglašavaju da motivacija može da predstavlja problem s obzirom na to da njihov rad na pružanju usluga KViS ponekad izlazi iz okvira radnog vremena, a nije im obezbeđena nikakva vrsta nadoknade ili dodatnog podsticaja.

Na osnovu iznetih zapažanja možemo reći da je školama i nastavnicima koji rade karijerno vođenje i savetovanje učenika potrebno da znaju: KO (koji nastavnici i stručni saradnici) da radi, ŠTA (definisane aktivnosti), pomoću ČEGA (kojih znanja, veština, informacija i alatki), na koji NAČIN (kojim kanalima, uz čiju podršku), KADA (definisano godišnjim planom za svaki razred), GDE (u kojim

prostorijama u/van škole) i uz KAKVU PODRŠKU (kojih institucija i organizacija)? U protivnom, aktivnosti će se pružati u nedovoljnoj meri ili sa nedovoljnim ishodima i efektima.

Mi se stoga zalažemo za brzo donošenje i usvajanje neophodnih strateških dokumenata i sprovođenje konkretnih mera koje će podržati kontinuitet u daljem razvoju i unapređenju dostupnosti i kvaliteta karijernog vođenja i savetovanja u celokupnom srednjem obrazovanju.

Sistemske preporuke

- **Potrebno je kreirati dokument koji bi se odnosio na srednje obrazovanje, po ugledu na dokument Program i metodologija karijernog vođenja i savetovanja za studente u Srbiji.** Institucije visokoškolskog sistema su odgovore na pitanja u vezi sa organizacijom i uslovima za obavljanje karijernog vođenja i savetovanja dobile zahvaljujući Tempus projektu CareerS¹³. Tim eksperata iz različitih institucija koje se bave KViS-om definisao je i kroz javnu raspravu dodatno unapredio ovaj dokument koji definiše okvire standarda,

13 Projekat “Razvoj karijernog vođenja u cilju unapređenja visokog obrazovanja u Srbiji”, skraćeno CareerS, realizuje međunarodni konzorcijum sačinjen 13 članica: ministarstava, univerziteta, kompanija, organizacije civilnog društva (BOŠ), predvođen Univerzitetom u Beogradu – Centrom za razvoj karijere.

program i metodologiju KViS-a. Time su sve institucije visokog obrazovanja dobile upute kako da kreiraju dostupnu i kvalitetnu uslugu KViS za studente. Program i metodologija karijernog vođenja i savetovanja za srednje škole u Srbiji treba da bude donet kroz saradnju zainteresovanih strana i usaglašen sa Programom i metodologijom karijernog vođenja i savetovanja za studente u Srbiji.

- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja treba da, u saradnji sa socijalnim partnerima i organizacijama civilnog društva, izradi **podzakonski akt o karijernom vođenju u svim srednjim školama u Srbiji, ne samo u srednjim stručnim školama**. Izrada ovog akta treba da se preduzme tokom 2015/16 godine, a ne tek 2020. kako stoji u predlogu AP-a za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja do 2020. Podzakonski akt treba da omogućí primenu Programa i metodologije karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama. Ovaj dokument bi omogućio da škole znaju ko treba da organizuje KViS, pomoću čega, na koji način, kada i gde, i time omogućí da aktivnosti i usluge KViS-a budu efektivni kroz primenu razrađenih standarda karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama i mehanizme primene standarda.

- Hitno obezbediti **stratešku i međusektorski koordinisanu podršku razvoju i održivosti sistema celoživotnog karijernog vođenja i savetovanja** u domenu srednjeg obrazovanja, kroz donošenje novog Akcionog plana za sprovođenje Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji, u kome bi bile definisane uloge svih zainteresovanih strana u procesu razvoja sistema karijernog vođenja i savetovanja. Akcioni plan treba da predvidi i međuresorno telo koje će nastaviti sprovođenje Strategije karijernog vođenja i savetovanja, po ugledu na Radnu grupu čiji mandat ističe krajem 2014. godine.
- Unaprediti sistem prikupljanja podataka o karijernom vođenju i savetovanju u srednjem obrazovanju. Potrebno je da se identifikuju nadležne institucije koje bi bile u obavezi da periodično sprovedu istraživanja za praćenje razvoja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama, vrednovanje kvaliteta i procenu efekata. Na osnovu redovnih istraživanja treba identifikovati konkretne prepreke za razvoj KViS-a u školama i osmišljavati najefektivnije načine njihovog prevazilaženja. Redovno prikupljanje podataka podstiče kreiranje praktičnih politika zasnovanih na uvidu u činjenično stanje.

Obuke i kvalitet

- Postojeći akreditovani programi obuke za karijerno vođenje i savetovanje koji su se pokazali zadovoljavajućim, treba da budu dostupni svim školama kroz zalaganje Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i organizatora obuka. Neophodno je da obuke za KViS koje se sprovode budu standardizovane i zasnovane na ishodima. U izbor obuka za stručne saradnike treba uključiti i one koje se tiču specifičnih kompetencija vezanih za karijerno savetovanje kao užestručnu aktivnost.
- U programe studija za inicijalno obrazovanje nastavnika, u okviru grupe pedagoško-psiholoških predmeta, treba uvrstiti i karijerno vođenje i savetovanje kao poseban predmet.
- U Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja do 2020. treba uključiti i akcije koje se odnose na unapređenje obučenosti nastavnika za karijerno vođenje i savetovanje u srednjem opštem i umetničkom obrazovanju, a ne samo za stručno obrazovanje kako je sada predviđeno. Takođe, treba uključiti akcije koje se odnose na unapređenje obučenosti za karijerno vođenje i savetovanje učenika srednjih škola koji pripadaju osetljivim grupama.

- Razviti mehanizme podsticanja nastavnika za bavljenje karijernim vođenjem i savetovanjem, promovisanjem važnosti ove teme i priznavanjem dodatnog rada nastavnika na realizaciji KViS.

Resursi i partnerstva

- Potrebno je dalje razvijati baze resursa koje škole mogu da koriste prilikom pružanja usluga KViS. Neophodno je obezbediti resurse u vidu priručnika, onlajn instrumenata i slično, koji nastavnicima mogu biti od pomoći prilikom pomaganja učenicima u planiranju karijere. Saradnja nadležnih institucija i organizacija koje se bave karijernim vođenjem i savetovanjem, kroz projektne aktivnosti, može da unapredi raspoloživost i kvalitet resursa i baza podataka o obrazovnim programima, zanimanjima, stanju na tržištu rada, neophodnih za sprovođenje aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja (posebno karijernog informisanja).
- Kako je KViS oblast koja pokriva i prožima više oblasti, potrebno je da škole **ostvaruju i razvijaju saradnju sa brojnim institucijama i organizacijama**, kao što su Nacionalna služba za zapošljavanje, organizacije civilnog društva, kancelarije za mlade, privredna

komora, udruženja poslodavaca, asocijacije studenata, druge škole, i sl. Potrebno je na nivou lokalne samouprave **povećati broj i jačati ulogu lokalnih mobilnih timova za karijerno vođenje i savetovanje** učenika i mladih, koji bi kroz međusektorsku saradnju na lokalnom nivou doprineli adekvatnom korišćenju ograničenih ljudskih i materijalnih resursa. Potrebno je ojačati postojeće lokalne mobilne timove za KVIS, ali i partnerski graditi nove.

- Škole treba da u svoje programe karijernog vođenja i savetovanja u većoj meri predviđaju aktivnosti koje bi aktivno uključivale roditelje.
- Škole treba da se aktivno pripremaju za korišćenje mogućnosti koju nude fondovi EU u svrhu mobilnosti i razmene iskustva koje može biti od koristi za unapređenje školskog programa i aktivnosti KviS.

DODATAK*

Izveštaj o ispitivanju stanja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji

Ispitivanje stanja karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama sproveda je Beogradska otvorena škola tokom 2014. godine u okviru projekta „Karijerno vođenje i savetovanje – snimak stanja i naredni koraci“, podržanom od strane Solidar Suisse Labor Assistance – Kancelarije u Srbiji.

PROCEDURA ISPITIVANJA I OPIS UZORKA

Upitnik je kreiran od strane istraživačkog tima Centra za vođenje karijere i savetovanje Beogradske otvorene škole u saradnji sa predstavnicima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Nacionalnom službom za zapošljavanje. Upitnik je potom u elektronskom obliku prosleđen na imejl adrese **svih** srednjih škola u Srbiji (ukupan broj srednjih škola kojima je upitnik poslat je 498). Na upitnike su u ime škole odgovarali direktor, stručni saradnik ili član Tima za KViS, ukoliko postoji u školi. U uzorku su najzastupljenije srednje stručne škole (64%). U većem broju su ispitane i gimnazije (17%) i mešovite škole (8%), dok su najmanje zastupljene umetničke škole (6%), škole za učenike sa smetnjama

U istraživanju su učestvovalе škole iz sledećih gradova: Aleksinac, Aranđelovac, Arilje, Babušnica, Bačka Palanka, Bačka Topola, Beograd, Bor, Čačak, Čajetina, Čoka, Despotovac, Gornji Milanovac, Inđija, Ivanjica, Jagodina, Kragujevac, Kraljevo, Kikinda, Kruševac, Kovin, Kula, Laplje Selo, Leskovac, Leposavić, Loznica, Ljig, Negotin, Niš, Novi Pazar, Novi Sad, Novi Bečej, Nova Varoš, Odžaci, Pančevo, Paraćin, Preševo, Prijepolje, Priboj, Pirot, Požarevac, Raška, Ruski Krstur, Smederevska Palanka, Sokobanja, Sombor, Sremska Mitrovica, Srbobran, Stara Pazova, Subotica, Šabac, Šilovo, Temerin, Trstenik, Titel, Užice, Valjevo, Veliko Gradište, Velika Plana, Vladimirovci, Vladičin Han, Vranje, Vrnjačka Banja, Vršac, Zaječar, Zrenjanin, Žitordaja.

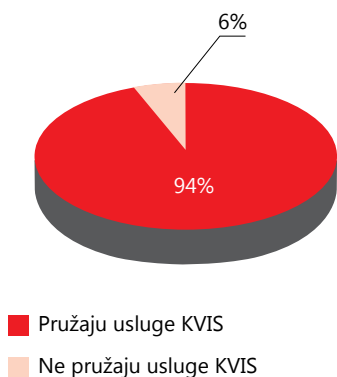
u razvoju (3%) i škole sa domom učenika (2%). **Uzorak nije reprezentativan**, tako da treba sačuvati oprez prilikom analize rezultata. Ipak, pošto je ispitano više od četvrtine srednjih škola u Srbiji (134), iako nema osnova za generalizaciju, smatramo da postoji osnova za osvrt na stanje u vezi sa karijernim vođenjem i savetovanjem u srednjim školama u Srbiji.

Nadamo se da će podaci dobijeni ovim ispitivanjem ukazati na određene trendove i dati povoda za formiranje pretpostavki koje će detaljnije biti ispitivane kroz naredna istraživanja u oblasti karijernog vođenja i savetovanja u sistemu obrazovanja u Srbiji.

REZULTATI

Zastupljenost aktivnosti i usluga karijernog vođenja i savetovanja

U najvećem broju *ispitanih* škola se organizuju aktivnosti ili pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja (126 škola – 94%), dok se u manjem broju škola ne sprovode ove aktivnosti (8 škola – 6%).

U gotovo svim ispitanim srednjim školama koje pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja realizuje se *karijerno informisanje o fakultetima i visokim školama*. Takođe je jako zastupljena i *profesionalna orijentacija*. Aktivnosti koje su takođe relativno česte – u preko polovine ispitanih škola – jesu *individualno karijerno savetovanje, karijerno informisanje o zanimanjima i tržištu rada i testiranje učenika*. Najmanje su zastupljene *radionice za planiranje i upravljanje karijerom i program Senka na poslu*.

Korisnici usluga karijernog vođenja i savetovanja

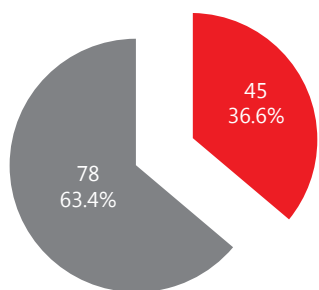
Od ukupnog broja škola koje realizuju aktivnosti i pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja, sve škole (125) kao korisnike usluga navode učenike škole, 70 škola navode potencijalne učenike škole (56%), a 38 škola navode da za korisnike imaju roditelje (30.4%).

Realizatori aktivnosti i pružaoci usluga karijernog vođenja i savetovanja

Na pitanje o tome ko organizuje aktivnosti i pruža usluge karijernog vođenja i savetovanja u školama gotovo podjednako se navode stručni saradnici (psiholozi u 65%, pedagozi u 62,6%), razredne starešine (61,8%), predmetni nastavnici (56,1%) i Tim za karijerno vođenje i savetovanje (53,7%). U manjem broju škola navodi se i da uprava škole –

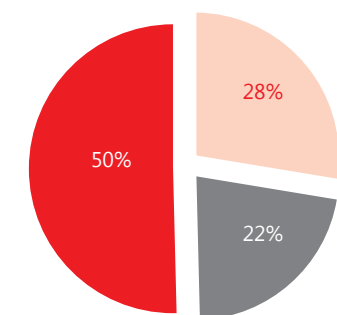
Karijerno informisanje o fakultetima i visokim školama	94.4% 118
Profesionalna orijentacija	80.8% 101
Individualno karijerno savetovanje	77.6% 97
Karijerno informisanje o zanimanjima i tržištu rada	68 % 85
Testiranje učenika	63.2% 79
Radionice na temu veština važnih za aktivno traženje posla (pisanje radne biografije, priprema za poslovni intervju...)	60.8% 76
Grupno karijerno savetovanje	44 % 55
Radionice na temu mekih veština (timski rad, komunikacijske veštine...)	40.8% 51
Realni susreti	41.6% 52
Radionice za planiranje i upravljanje karijerom	15.2% 19
Job shadowing - program praćenja predstavnika zanimanja i učenja na poslu	9.6% 12
Ukupan broj škola	125

Tim za karijerno vođenje i savetovanje

Broj škola koje nemaju Tim za karijerno vođenje i savetovanje

Broj škola koje imaju Tim za karijerno vođenje i savetovanje

■ Nisu prošli kroz obuku

■ Prošli kroz jednu obuku

■ Prošli kroz više od jedne obuke

direktor i pomoćnik direktora učestvuju u ovim aktivnostima (8,1%). Tek 4,9% ispitanih škola kao realizatore aktivnosti i pružaoce usluga spontano navode kancelarije za mlade.

Što se tiče Tima za karijerno vođenje i savetovanje, 45 škola od 123 koje su odgovorile na pitanje u vezi sa tim navode da ga nisu osnovale (36.6%), što znači da je u većini ispitanih škola on formiran.

U onim školama koje imaju tim, *pedagog/škinja* je u 55 škola (70.5 %) član tima, *psiholog/škinja* u 53 škole (68 %), *predmetni nastavnici* su u 53 škole članovi tima (68 %), *direktor/ka* u 31 školi (40%), *odeljenske starešine* u 14 škola (18%), *nastavnici građanskog vaspitanja* u 9 škola (11.5%) i *pomoćnik/ca direktora* u 6 škola (7.7%).

Obuke o karijernom vođenju i savetovanju

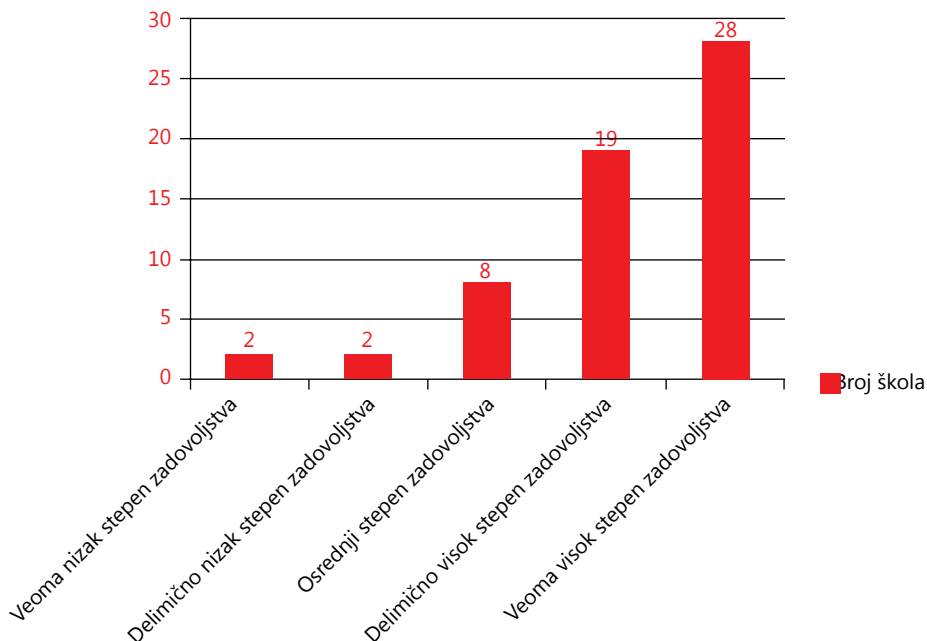
Od 123 škole u kojima se realizuju aktivnosti i pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja, broj škola u kojima su zaposleni koji realizuju te

aktivnosti i usluge prošli obuku je 61 (49.6 %) a broj škola u kojima nisu prošli obuku je 62 (50.4%). Takođe, od broja škola koje su prošle obuku, njih 34 (27.6 %) je prošlo kroz jednu obuku, a 27 (22%) je prošlo kroz više od jedne obuke.

Što se tiče škola u kojima se ne realizuju aktivnosti i ne sprovode usluge karijernog vođenja i savetovanja, zaposleni u tim školama nisu prošli nijednu obuku iz oblasti karijernog vođenja i savetovanja.

Ukupno 59 škola je odgovorilo na pitanje o tome ko je organizovao obuke o karijernom vođenju i savetovanju koje su zaposleni u školi pohađali. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je navedeno kao organizator obuke u 22 (37.3%) škole a nevladina organizacija – organizacija civilnog društva u 42 (71.2%) ispitane škole. Od 36 škola koje su navele koja nevladina organizacija je održala obuku, 22 škole navode Beogradsku otvorenu školu, 6 škola Euroguidance, 4 škole USAID i 3 škole GIZ. Pored navedenih, Univerzitet Singidunum je organizovao obuku za 7 ispitanih škola.

Sve obuke su bile akreditovane	28.3% 17
Neke obuke su bile akreditovane, neke nisu	40 % 24
Nijedna obuka nije bila akreditovana	31.7% 19
Ukupan broj škola	60

U većem broju škola realizatori aktivnosti KViS su prošli kroz bar jednu obuku akreditovanu od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.

Zadovoljstvo pohađanim obukama je umereno visoko, sa gotovo podjednakim brojem škola koje su veoma zadovoljne i škola koje su osrednje ili delimično zadovoljne. Broj škola koje su bile nezadovoljne obukom je relativno mali.

Način realizovanja aktivnosti i sprovođenja usluga karijernog vođenja i savetovanja

Usluge karijernog vođenja i savetovanja najčešće se u školama sprovode tokom

časova građanskog vaspitanja i časova razredne nastave. Nešto preko polovine škola navodi i da se ove usluge pružaju i kroz predmetnu nastavu i vannastavne aktivnosti.

Kroz vannastavne aktivnosti najčešće se sprovode različite vrste radionica (21), posete Sajmovima obrazovanja i zapošljavanja (19), promocije visokih škola i fakulteta (15), različite vrste sekcija (13), psihološko savetovanje (8), posete fakultetima (7) i posete preduzećima (7) (zaposleni u 68 škola su odgovorili na ovo pitanje).

U velikoj većini ispitanih škola usluge karijernog vođenja i savetovanja se *ne pružaju po nekom određenom modelu* (99 škola – 79.2%). U 26 ispitanih škola

Način realizovanja aktivnosti KViS	Procenat/broj
Tokom časova građanskog vaspitanja	77.6% 97
Tokom časova razredne nastave	67.2% 84
Kroz vannastavne aktivnosti	56.8% 71
Kroz predmetnu nastavu	54.4% 68
Ukupan broj škola	125

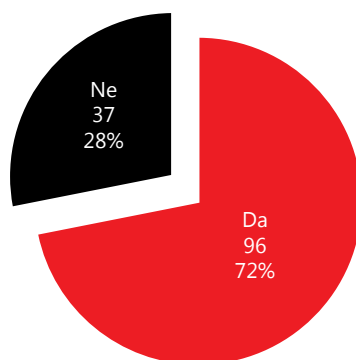
koje koriste model za pružanje usluga, *OMOT model razvoja karijere* i *Petofazni model profesionalne orijentacije* se navode gotovo podjednako (15 odnosno 14 škola), dok *Misuri model* navodi da koristi samo jedna škola.

U većini ispitanih škola postoji program za karijerno vođenje i savetovanje. U 37 škola u kojima on još uvek ne postoji navode se različite prepreke: nedostatak znanja i veština zaposlenih u školi (17 škola), nedostatak vremena zaposlenih u školi (15 škola), otežana saradnja sa relevantnim institucijama i organizacijama (13 škola), nezainteresovanost zaposlenih u školi (12 škola) i nezainteresovanost učenika za ovu vrstu aktivnosti (11 škola).

Podrška za sprovođenje aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja

Većem broju ispitanih škola bila je potrebna podrška za karijerno vođenje i savetovanje (88 – 66.2 %), dok 45 škola navodi da im do sada nije bila potrebna

Da li u školi postoji program karijernog vođenja i savetovanja učenika?

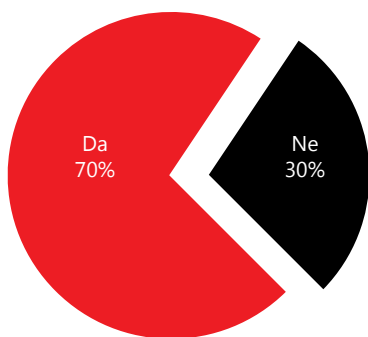

podrška (33.8 %). Među onim školama koje koriste resurse podrške, najčešće se obraća *Nacionalnoj službi za zapošljavanje* (78 škola). U manjem broju škole se obraćaju drugim organizacijama – *Školskoj upravi* (24) i *Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja* (14) kao i nevladinim organizacijama (organizacijama civilnog društva) (17). Što se tiče škola koje se obraćaju organizacijama, 10 škola navode da se obraćaju Beogradskoj otvorenoj školi a po tri škole da se obraćaju GIZ-u i Kancelariji za mlade.

Praćenje karijere učenika nakon završetka srednje škole

Veći broj ispitanih škola prati dalje obrazovanje i zapošljavanje svojih učenika, mada je relativno značajan i broj škola koje to ne čine ni na koji način.

Da li škola prati dalje obrazovanje i zapošljavanje bivših učenika?

One škole koje prate dalje obrazovanje i zapošljavanje svojih učenika najčešće navode da to čine angažovanjem odeljenskih starešina koje bi trebalo da ostvarivanjem kontakta sa svojim bivšim učenicima dođu do tih informacija (27) ili uopšte ličnim kontaktom zaposlenih u školi sa bivšim učenicima (27). Takođe određeni broj škola navodi i da dobija ili traži informacije od fakulteta o tome koliki ih je broj njihovih učenika upisao (20). Zaposleni u oko 10 škola su kao odgovor na ovo pitanje naveli određeni, sistematski način praćenja daljeg obrazovanja i zapošljavanja učenika, koji uključuje postojanje osobe ili tima zaduženih za ovu aktivnost i pisanje izveštaja koji uključuje obradu dobijenih podataka.

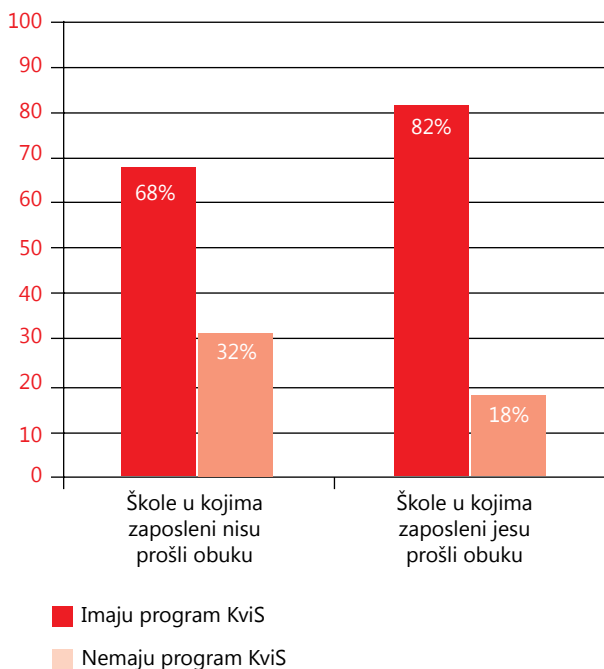
Dodatak 1: Primeri sistematskog praćenja zapošljavanja učenika

„Evidencija o tome koliko učenika i učenica završnih razreda je nastavilo školovanje, a koliko njih je počelo da radi ili koliko njih se nalazi na spisku nezaposlenih lica (evidencija Nacionalne službe za zapošljavanje). Učenici i učenice obaveštavaju odeljenske starešine o tome da li su nastavili školovanje i koju višu školu ili fakultet su upisali, a odeljenjski starešina obaveštava stručnu službu i vodi se evidencija o tome - svaki učenik ima lični dosije/karton. Saradnja sa Nacionalnom službom za zapošljavanje je kontinuirana.“

„Na kraju školovanja učenici ispunjavaju upitnike sa svojim planovima, na istom ostavljaju kontakte, a nakon izvesnog vremena osoba (eksterni nosilac promena) ih kontaktira ne bili utvrdio da li su se njihovi planovi realizovali i još jedan po meni mnogo moderniji, jednostavniji i jeftiniji način je putem društvenih mreža. Ja, konkretno imam preko 1000 bivših učenika na društvenim mrežama sa kojima komuniciram o njihovim profesionalnim aktivnostima.“

„U školi postoji profesor zadužen za kontakt sa učenicima nakon završetka škole i on vodi evidenciju o tome koliko njih se upisalo fakultete ili visoke škole, koliko se zaposlilo a koliko je na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje.“

Dodatak 2: Analiza pojedinačno po školama u kojima pružaoci usluga KviS-a jesu i koji nisu prošli kroz obuku za KViS

Ukoliko se uporede škole u kojima su realizatori aktivnosti i pružaoci usluga KViS prošli obuku i one u kojima nisu prošli obuku, može se uočiti da je učestvovanje u obuci povezano sa češćim postojanjem programa karijernog vođenja i savetovanja.

DISKUSIJA NALAZA

Značajan nalaz dobijen u ovom istraživanju jeste da najveći broj ispitanih škola sprovode aktivnosti i pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja (94 %). Ipak, treba uzeti u obzir mogućnost da je uzorak ispitanih škola pristrasan, to jeste da zaposleni u onim školama koje ne sprovode ove aktivnosti nisu prihvatili da učestvuju u istraživanju. To bi značilo da je možda stvaran broj škola u kojima se ne

sprovode aktivnosti i ne pružaju usluge karijernog vođenja i savetovanja veći. Međutim, čak i ako ovo jeste slučaj, **važno je analizirati način na koji četvrtina ispitanih srednjih škola u zemlji sprovode aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja.**

Približno trećina tih škola nema **Tim za karijerno vođenje i savetovanje** (37%) niti **Program za karijerno vođenje i savetovanje** (28%). U polovini ispitanih škola (51%) realizatori aktivnosti i pružaoci usluga KViS nisu prošli nijednu **obuku** iz ove oblasti. Podatak o velikom broju škola koje nisu prošle obuku posebno je značajan kada se uzme u obzir i podatak da postoji veći broj škola u kojima su zaposleni prošli kroz više obuka. U školama se najviše realizuju one **aktivnosti** koje su tradicionalno prisutne kroz delatnost stručnih saradnika (profesionalna orijentacija (81%), individualno karijerno savetovanje (78%) i testiranje učenika (63%)). Pored ovih aktivnosti u školama je jako zastupljeno karijerno informisanje, i to naročito informisanje o fakultetima i visokim školama (94%) a nešto manje o zanimanjima i tržištu rada (68%). Druge vrste aktivnosti, koje su možda više vezane za novi koncept karijere i podrazumevaju izlazak iz škole i angažovanje i drugih zaposlenih u školi, a ne samo stručnih saradnika – radionice o veštinama važnim za posao i upravljanje karijerom, realni susreti i naročito program Senka na poslu – manje su zastupljeni u

školama. Takođe, najveći broj škola **realizuje aktivnosti** KViS-a tokom časova građanskog vaspitanja (78%), na kojima su i predviđeni časovi posvećeni ovoj temi i tokom časova razredne nastave (67%). Manji broj ih realizuje tokom vannastavnih aktivnosti (57%) i predmetne nastave (54%). Ove aktivnosti veliki broj škola ne pruža po nekom određenom **modelu** (79%). Takođe, oko trećine škola ne prati ni na koji način **dalje obrazovanje i zapošljavanje učenika** (30%), a one koje to čine često navode da to rade na nesistematičan način. Relativno veliki broj škola se nikome ne obraća za **podršku u ovim aktivnostima** (34%), ali se može postaviti pitanje da je to zbog toga što im ona nije potrebna ili zbog toga što nemaju informaciju kome mogu da se obrate.

Ukoliko se uporede škole u kojima su realizatori aktivnosti i pružaoci usluga KViS prošli obuku i one u kojima nisu prošli obuku, može se uočiti da je učestvovanje u obuci povezano sa češćim postojanjem programa za karijerno vođenje i savetovanje. Iako je moguće da su zaposleni koji su prošli obuku ujedno i više motivisani za ove aktivnosti pa da zbog toga postoje navedene razlike, ipak je moguće da su obuke doprinele znanjima i veštinama realizatora aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja koje su oni mogli da iskoriste u njihovom planiranju. Ovaj zaključak podržava i nalaz da su pružaoci usluga KViS-a koji su prošli

kroz obuku izrazili umereno visoko zadovoljstvo njima, a da je jako mali broj škola u kojima su oni nezadovoljni. Takođe, nijedna od osam škola u kojima se ne pružaju usluge KViS-a nije prošla kroz obuku. Međutim, pošto navedeni podaci ne dozvoljavaju zaključak da su obuke kroz koje su zaposleni prošli bile uzrok postojanja programa KViS-a, bilo bi dobro sprovesti dodatno istraživanje u kojima će se preciznije utvrditi efekti obuka na adekvatnom uzorku uz korišćenje statistike zaključivanja.

Uparedna analiza podataka iz istraživanja dobijenih upitnikom i fokus grupom

Centar za vođenje karijere i savetovanje Beogradske otvorene škole organizovao je 22. avgusta 2014. godine u Beogradu fokus grupu o karijernom vođenju i savetovanju (KViS). Ukupno 13 učesnika je radilo na sagledavanju celovitije slike o stanju karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama u Srbiji. U pitanju su bili polaznici jedne od akreditovanih BOŠ-ovih obuka o karijernom vođenju i savetovanju, koji su u prethodnom periodu (školska 2013/2014 godina) realizovali različite aktivnosti u školama u kojima rade, kao deo programa karijernog vođenja i savetovanja. U većini slučajeva škole su imale po dva predstavnika, a teritorijalna pokrivenost obuhvata sledeće gradove: Bačka Palanka, Kraljevo, Kula, Leskovac, Loznica, Subotica, Užice i Vladimirci.

Kroz vođena, strukturisana pitanja analizirana su iskustva u realizaciji programa KViS, koja su predstavljala osnov za davanje predloga o oblastima i načinu na koji bi se mogla unaprediti buduća praksa KViS u srednjim školama.

Upoređivanje nalaza dobijenih ispitivanjem određenog broja škola i putem fokus grupe vodi do sledećih zaključaka:

- Kao i putem ispitivanja, značaj **obuka** za realizatore aktivnosti i pružaoce usluga karijernog vođenja i savetovanja potvrđen je i od strane nastavnika koji su učestvovali u fokus grupi. Učesnici fokus grupe su dodali da bi bilo važno da specijalizovanom obukom dobiju i određeni set psiholoških znanja koji bi im omogućio da se bave karijernim savetovanjem. Pored toga, oni su se složili sa tim da bi bilo važno da ova obuka bude i deo inicijalnog obrazovanja nastavnika.
- U značajnom broju ispitanih škola ne postoji **program za karijerno vođenje i savetovanje**, iako su škole prema *Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju* u obavezi da ga imaju. Nastavnici koji su bili učesnici u fokus grupi naglašavaju i da bi im značilo da dobiju neku preporuku kako treba napisati program, kao i da bi bilo korisno da škole razmenjuju svoja iskustva po ovom pitanju.

- Takođe, određeni broj škola ne poseduje ni **tim za karijerno vođenje i savetovanje**, iako je i on predviđen zakonom. Članovi tog tima su najčešće stručni saradnici i nastavnici, kako je to i predviđeno. Učesnici u fokus grupi su takođe napomenuli kako bi im tu značila sistemska podrška u vidu preporuka šta bi tim trebalo da radi i koji članovi tima bi bili zaduženi za koje aktivnosti.
- Kao što u ovom istraživanju većina ispitanika navodi da se **aktivnosti KViS-a realizuju** na časovima građanskog vaspitanja i razredne nastave, tako i učesnici fokus grupe navode da je najbolje da se one sprovede na ovim časovima. Međutim, treba uzeti u obzir činjenicu da ne prolaze svi učenici kroz časove građanskog vaspitanja, tako da ovo ne sme biti dominantan način za realizaciju aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja. Iako najmanji broj škola iz ovog istraživanja realizuje aktivnosti KViS preko časova predmetne nastave, nastavnici u fokus grupi ističu kako određena korisna znanja učenici mogu dobiti preko časova srpskog i engleskog jezika, kao i časova preduzetništva.
- Što se tiče **aktivnosti koje se realizuju**, kao najčešća aktivnost izdvojilo se *karijerno informisanje o fakultetima i višim školama*. To

je aktivnost za koju su i pojedini nastavnici u fokus grupi naglasili da se već duže vreme obavlja u njihovim školama, pošto ih posećuju određeni fakulteti i više škole i promovišu svoje programe učenicima. Međutim, treba istaći i da su učesnici fokus grupe bili saglasni da ovo čine samo fakulteti i više škole koji imaju probleme sa upisom kao i privatni fakulteti, tako da se za adekvatno informisanje učenika moraju tražiti alternativni kanali (poput internog sajma obrazovanja, gostovanja studenata sa određenih fakulteta i odlaska na sajam obrazovanja). Pored toga, aktivnost koja je najmanje zastupljena – *program Senka na poslu* – može se, prema oceni nastavnika koji su učestvovali u obuci i sprovođenju ovog programa, sa uspehom organizovati. Kako su ti nastavnici isticali zadovoljstvo učenika ovom aktivnošću i radionicama koje su održavali, možda treba podsticati njihovo češće korišćenje i u drugim školama.

- U *Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju* pominje se da korisnici usluga karijernog vođenja i savetovanja pored učenika škole budu i **roditelji**, što je slučaj sa nešto malo manje od trećine ispitanih škola (30%). Učesnici fokus grupe napominju da misle da je veoma važno uključiti i roditelje u aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja, ali navode i određene probleme kao što je teškoća komunikacije sa njima

zbog slabog odziva na roditeljske sastanke.

- Na kraju, što se tiče **prikupljanja informacija o daljem obrazovanju i zapošljavanju** učenika škole, u ovom istraživanju najveći broj škola ili ne sakuplja ove podatke ili to čini na nesistematičan način. Slična je situacija i sa učesnicima fokus grupe, iako prepoznaju važnost ovih informacija.

Beogradska otvorena škola se zahvaljuje srednjim školama koje su učestvovalе u kvantitativnom istraživanju, kao i nastavnicima i stručnim saradnicima koji su učestvovali u fokus grupi. Takođe, želeli bismo da se zahvalimo i svim učesnicima konferencije "Srednje obrazovanje i zapošljivost mladih: stanje i perspektive

Ovaj dokument je nastao u okviru programa "Dostojanstven rad", koji sprovodi SOLIDAR Suisse/ Swiss Labour Assistance (SLA) – Kancelarija u Srbiji, u sklopu projekta Karijerno vođenje i savetovanje u srednjim školama u Srbiji - snimak stanja i naredni koraci. Mišljenja i stavovi izraženi u dokumentu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Solidar Suisse.

SOLIDAR
SUISSE

Swiss Labour Assistance SLA
Kancelarija u Srbiji